

Григорук Н. В.,
аспірант кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: grigoruk@ic.km.ua

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЛАСНИХ НАЗВ СПОРТИВНИХ КОМАНД В ОНІМНОМУ ПРОСТОРИ УКРАЇНИ

У статті описано функціональні особливості власних назв спортивних команд (командонімів), такі як кількість номінацій колективів, які беруть участь у змаганнях з різних видів спорту, тривалість існування таких пропріальних одиниць і стабільність їхньої форми, гендерні особливості та відомість спортивних найменувань серед місцевого населення.

Ключові слова: власна назва команди, командонім, функціонування, анкетування, поширення.

У класичних ономастичних студіях сутність терміну «функціонування онімів» трактується як «вживання, використання власної назви у мовленнєвих ситуаціях, писемних текстах, різне для різних класів назв і для різного часу» [1, с. 145].

Можна розширити це тлумачення, включивши до його складу, по-перше, опис особливостей їх використання у різностильових текстах (наприклад, визначення функцій власних назв, виокремлення онімів, які активно побутують у певних стилях, звернення уваги на конотацію, концептуальність, символічність та етнокультурну знаковість онімних одиниць, з'ясування емоційно-експресивних ознак, розрізнення складників активного чи пасивного словникового складу, характеристика сфери вживання, поширення, особливостей реалізації і побутування пропріативів, поділ на основні та варіантні оніми тощо); по-друге, аналіз їхніх кодифікаційних ознак, засвідчених передусім на рівні орфографії та відмінювання [див.: 2, II, с. 12–13].

У своєму дослідженні ми ставимо за мету схарактеризувати функціональні особливості власних назв спортивних команд (командонімів), зокрема звернемо увагу на такі аспекти, як кількість номінацій колективів, які беруть участь у змаганнях з різних видів спорту, тривалість існування таких пропріальних одиниць і стабільність їхньої форми, гендерні особливості та відомість спортивних найменувань серед місцевого населення.

Відсутність аналогічних досліджень у вітчизняному мовознавстві зумовлює актуальність теми нашої статті.

Висновки стосовно диференційних атрибутів власних назв спортивних команд ґрунтуються на аналізі 22 843 командонімів, які існували в Україні протягом першого-тринадцятого періодів (з кінця ХІХ до початку ХХІ ст.).

Безперечно, найбільше зафіксовано команд, які беруть участь у змаганнях з футболу (18 453; 80,78 %: «Динамо» (Київ), «Шахтар» (Донецьк)), значно менше – з волейболу (1276; 5,59 %: «Локомотив» (Харків), «Медін» (Одеса)), баскетболу (1136; 4,97 %: «Будівельник» (Київ), «Черкаські мавпи» (Черкаси)), хокею (606; 2,65 %: «Кременчук», «Сокол» (Київ)) і гандболу (565; 2,47 %: «Карпати» (Ужгород), «Мотор» (Запоріжжя)), причому наведені дані включають і команди із видів спорту, споріднених із вказаними.

Інші види спорту (всього 807 назв; 3,53 %) на території України малопоширені, що підтверджує і статистика стосовно кількості назв команд, які культивують бадмінтон (40; 0,18 %: «Лисичанськ», «Метеор» (Дніпро)), бейсбол (100; 0,44 %: «Ворони» (Суми), «Рівненські орли»), водне поло (191; 0,84 %: «Динамо» (Львів), «Харків'янка»), мотобол (141; 0,62 %: «Дружба» (Мачухи), «Поділля» (Кам'янець-Подільський)), регбі (275; 1,2 %: «Авіатор» (Київ), «Море» (Феодосія)) і американський футбол (60; 0,26 %: «Маріупольські дельфіни», «Хмельницькі гладіатори»).

Із-поміж вказаної кількості найбільше пропріальних одиниць зафіксовано у першому періоді (2011–2017 рр.) – 13 424 («Арсенал» (Київ), «Нафтовик» (Охтирка)), що становить 58,76 % від загальної кількості командонімів.

У другому, з 2000 по 2010 рр., і третьому, з 1991 по 2000 рр., періодах аналізується менше найменувань команд (відповідно 4184; 18,32 %: «Електрон» (Ромни), «Металург» (Донецьк) та 1861; 8,15 %: «Артанія» (Очаків), «Прометей» (Кам'янське)).

У часи перебування України у складі СРСР реєструється взагалі незначна кількість номінацій: четвертий період (1981–1990 рр.) – 899 (3,94 %: «Водник» (Миколаїв), «Дністер» (Стара Ушиця)), п'ятий (1971–1980 рр.) – 543 (2,38 %: «Будівельник» (Калуш), «Колос» (Скадовськ)), шостий (1961–

1970 рр.) – 493 (2,16 %: «Буковина» (Чернівці), «Локомотив» (Знам'янка), сьомий (1951–1960 р.) – 483 (2,11 %: «Більшовик» (Берегове), «Спартак» (Харків), восьмий (1941–1950 рр.) – 318 (1,39 %: «Динамо» (Вознесенськ), «Червоний прапор» (Малин), дев'ятий (1931–1940 рр.) – 272 (1,19 %: «Азот» (Горлівка), «Гасмоня» (Львів), десятий (1921–1930 рр.) – 211 (0,92 %: «Искра» (Миколаїв), «Харків»).

Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. трапляються лише одиничні випадки існування команд, причому частіше – на територіях, які перебували під владою інших держав (Австро-Угорщини, Польщі, Румунії), пор.: одинадцятий період (1911–1920 рр.) – 83 (0,36 %: «Ревера» (Івано-Франківськ), «Флорида» (Одеса), дванадцятий (1901–1910 рр.) – 63 (0,28 %: «Діагор» (Миколаїв), «Спортул» (Чернівці), тринадцятий (XIX ст.) – 9 (0,04 %: «ОАБК» (Одеса), «Сокіл» (Львів).

Кількість чоловічих команд (21 612; 94,61 %: «Ингулець» (Петрове), «Одеса») завжди більша, ніж жіночих (1231; 5,39 %: «Багіра» (Кропивницький), «Янтарочка» (Новояворівськ), і така диспропорція з часом практично не змінюється (наприклад, у першому періоді співвідношення було відповідно 12 842 (95,66 %: «Оболонь» (Київ), «Схід» (Лозова) на 582 (4,34 %: «Легенда» (Чернігів), «Чорноморочка» (Одеса); у четвертому – 841 (93,55 %: «Барва» (Івано-Франківськ), «Локомотив» (Подільськ) на 58 (6,45 %: «Искра» (Луганськ), «Сталь» (Дніпро); у восьмому – 292 (91,82 %: «Здоров'я» (Харків), «Харчовик» (Чернівці) на 26 (8,18 %: «Динамо» (Харків), «Спартак» (Рівне).

Якщо проаналізувати гендерне співвідношення, наявне в окремих видах спорту, то отримуємо дещо інші дані. Зокрема, у баскетболі участь у змаганнях беруть 930 чоловічих (81,87 %: «Інваспорт» (Дніпро), «Обухів») і 206 жіночих команд (18,13 %: «Авангард» (Київ), «Миргород»); волейболі – відповідно 882 (69,12 %: «Барком» (Львів), «Юракадемія» (Харків) і 394 (30,88 %: «Волинь» (Луцьк), «Спортлицей» (Біла Церква); гандболі – 324 (57,35 %: «Дельфін» (Одеса), «ТНЕУ» (Тернопіль) і 241 (42,65 %: «Дніпрянка» (Херсон), «Транспортник» (Бровари); футболі – 18 240 (98,85 %: «Інтер» (Ковганівка), «Ураган» (Вербівці) і 213 (1,15 %: «Гранд» (Кропивницький), «Нива» (Миколаїв); хокеї – 534 (88,12 %: «Гайдамаки» (Вінниця), «Експрес» (Львів) і 72 (11,88 %: «Лавина» (Кременчук), «Свема» (Шостка); інших командних видах спорту – 702 (86,99 %: «Євроспорт-Ужгород», «Солідарність» (Чорноморськ) і 105 (13,01 %: «ДУФК» (Харків), «Піраньї» (Київ)). Як бачимо, жіночі команди активно представлені у змаганнях практично з усіх видів спорту, крім футболу, проте, зважаючи на домінування саме футбольних команд, і відсоток жіночих команд у цілому незначний.

У словниковому запасі чоловіків командоніми теж більш поширені, ніж у словниковому запасі жінок. Це підтвердили результати опитування, проведеного на початку 2017 року серед мешканців м. Хмельницького у двох вікових групах (по 50 чоловіків і жінок віком від 18 до 35 і від 40 до 60 років).

У старшій віковій групі чоловіки в середньому назвали 16 футбольних команд України і 18 – світу (зокрема і колишнього СРСР), а жінки – відповідно 7 і 9; представники молодшої вікової групи назвали: чоловіки – відповідно 18 і 20 команд, а жінки – 9 і 12.

Найбільш часто фіксувалися такі номінації українських футбольних клубів, як «Динамо» (Київ), «Шахтар» (Донецьк), «Дніпро» (Дніпро), «Карпати» (Львів), «Динамо» («Поділля») (Хмельницький), «Карпати» (Львів), «Чорноморець» (Одеса), «Зоря» (Луганськ), «Таврія» (Сімферополь), «Арсенал» (Київ). Серед іноземних футбольних командонімів часів колишнього СРСР в основному називалися «Спартак» (Москва), «Зеніт» (Санкт-Петербург), «ЦСКА» (Москва), «Динамо» (Москва), «Локомотив» (Москва), «Динамо» (Тбілісі), «Динамо» (Мінськ), «Арарат» (Єреван), «Жальгіріс» (Вільнюс) і «Пахтакор» (Ташкент), а світу – «Барселона» (Іспанія), «Манчестер Юнайтед» (Англія), «Баварія» (Німеччина), «Реал» (Іспанія), «Мілан» (Італія), «Челсі» (Англія), «Ювентус» (Італія), «Інтер» (Італія), «Арсенал» (Англія), «Аякс» (Голландія).

У молодшій віковій групі серед українських футбольних команд більш популярними вважаються «Шахтар» (Донецьк), «Динамо» (Київ), «Зоря» (Луганськ), «Поділля» (Хмельницький), «Чорноморець» (Одеса), «Дніпро» (Дніпро), «Металіст» (Харків), «Карпати» (Львів), «Спортлідер+» (Хмельницький), «Олександрія». Із-поміж команд, які існують на теренах колишнього СРСР, названо «Зеніт» (Санкт-Петербург), «Спартак» (Москва), «Габала» (Азербайджан), «ЦСКА» (Москва), «БАТЕ» (Білорусь), «Кайрат» (Алмати), «Ростов», «Краснодар», «Локомотив» (Москва), «Динамо» (Москва), а серед західноєвропейських команд – «Барселона» (Іспанія), «Реал» (Іспанія), «Ювентус» (Італія), «Баварія» (Німеччина), «Манчестер Юнайтед» (Англія), «Мілан» (Італія), «Челсі» (Англія), «Інтер» (Італія), «Сельта» (Іспанія), «Борусія» (Німеччина).

Меншим є середній показник кількості назв команд, які беруть участь у змаганнях з інших видів спорту: у старшій віковій групі чоловіки назвали 9 українських команд і 5 – з інших країн світу, а жінки – відповідно 4 і 2; у молодшій чоловіки – 10 і 5, а жінки – 4 і 3.

Зокрема, представниками старшого покоління названо такі команди України і світу, як:

баскетболкомандоніми «Будівельник» (Київ), «Хімік» (Южне), «Азовмаш» (Маріуполь), «Козачка» (Запоріжжя), «Донецьк»; «Жальгіріс» (Литва), «ЦСКА» (Москва), «ВЕФ» (Латвія), «Калев» (Естонія), «Цибона» (Хорватія);

волейболкомандоніми «Локомотив» (Харків), «Динамо» («Джинестра») (Одеса), «Круг» (Черкаси), «Іскра» (Луганськ), «Азот» (Черкаси); «Динамо» (Москва), «Уралочка» (Єкатеринбург), «Модена» (Італія);

гандболкомандоніми «Спартак» (Київ), «Мотор» (Запоріжжя), «ЗТР» (Запоріжжя), «Карпати» (Ужгород), «Світлотехнік» (Бровари); «Промінь» (Москва), «СКІФ» (Краснодар);

хокейкомандоніми «Сокіл» (Київ), «Донбас» (Донецьк), «Компаньйон» (Київ), «Колос» (Бориспіль), «Білий барс» (Бровари); «ЦСКА» (Москва), «Спартак» (Москва), «Динамо» (Москва), «Монреаль Канадієнс» (Канада), «Крила Рад» (Москва);

ватерполкомандоніми «Динамо» (Київ), «Динамо» (Львів); «МАІ» (Москва); регбікомандоніми «Авіатор» (Київ); «Філі» (Москва); мотоболкомандоніми «Поділля» (Кам'янець-Подільський), «Восход» (Вознесенськ); «Ковровець» (Росія).

У молодшій віковій групі популярними вважаються команди, які беруть участь у змаганнях з таких видів спорту, як:

баскетбол: «Хімік» (Южне), «Дніпро» (Дніпро), «Черкаські мавпи» (Черкаси), «Будівельник» (Київ), «Динамо» (Київ); «Барселона» (Іспанія), «Жальгіріс» (Литва), «ЦСКА» (Росія), «Партизан» (Сербія), «Бешикташ» (Туреччина);

волейбол – «Барком» (Львів), «Новатор» (Хмельницький), «Локомотив» (Харків), «Хімік» (Южне), «Джинестра» (Одеса); «Єнісей» (Росія), «Белхатув» (Польща), «Олімпіакос» (Греція);

гандбол – «Мотор» (Запоріжжя), «ЗТР» (Запоріжжя), «Хмельничанка» (Хмельницький), «Портовик» (Южне), «Спартак» (Київ); «Монпельє» (Франція), «Кубань» (Краснодар);

хокей – «Донбас» (Донецьк), «Кременчук», «Кривбас» (Кривий Ріг), «Поділля» (Хмельницький), «Дженералз» (Київ); «Ванкувер Кенакс» (Канада), «Вашигтон Кепіталз» (США), «Лада» (Росія), «Медвешчак» (Хорватія), «Слован» (Словаччина);

американський футбол – «Ужгородські лісоруби», «Хмельницькі гладіатори»; бейсбол – «Подільські дияволи» (Хмельницький); мотобол – «Союз-3» (Єнакієве), «Поділля» (Кам'янець-Подільський); регбі – «Хмельницький».

За свідченням учасників анкетування, їм пам'ятаються номінації тих команд, які досягали успіхів у міжнародних, всесоюзних або всеукраїнських змаганнях, місцеві спортивні клуби, а також ті, з якими змагалися вітчизняні команди або у яких працювали тренерами чи грали кращі українські спортсмени.

За наявністю варіантів розрізняється 20 288 (88,81 %) основних назв і 2555 (11,19 %) варіантних. Загальний коефіцієнт динаміки українського командонімікону, який визначається шляхом поділу кількості варіантів номінацій на кількість денотатів, становить 1,1259, що означає: практично кожна восьма команда протягом певного періоду отримує нову або видозмінену назву.

Команди протягом усього періоду існування можуть мати одну власну назву (хокейкомандонім «Дженералз» (Київ)), дві (гандболкомандонім «Динамо» (Полтава) – «Динамо-Академія»), три (баскетболкомандонім «Кривбас» (Кривий Ріг) – «Кривбасбаскет», «Кривбасбаскет-Люкс»), чотири (мотоболкомандонім «Поділля» (Кам'янець-Подільський) – «Трудові резерви», «Поділля-Адамс», «Механік»), п'ять (регбікомандонім «Авіатор» (Київ) – «Спартак», «КПЦА», «Фенікс», «Фенікс-Авіатор») і більше (футболкомандонім «Ворскла» (Полтава) – «Колгоспник», «Колос», «Сільбуд», «Будівельник», «Ворскла-Нафтогаз»).

Хронологічно коефіцієнти то зменшуються, то збільшуються (наприклад, у другому періоді коефіцієнт динаміки становить 1,127, у п'ятому – 1,082, у восьмому – 1,124, а в одинадцятому – 1,203). Водночас, починаючи із середини ХХ ст. і пізніше, окремі командонімікони мають коефіцієнт динаміки 1 (наприклад, у п'ятому періоді – бадмінтон- і ватерполкомандонімікони; у сьомому – ватерпол- і регбікомандонімікони тощо).

За видами спорту найбільш стабільними є номінації хокейних (коефіцієнт динаміки – 1,106: «Олімпія-Коло-Секвоя» (Вінниця) – «ОКС-ШВСМ») і футбольних (1,109: «Черкаський Дніпро» – «Славутич», «Славутич-Зоря») команд. Менш стабільні волейбол- (1,158: «Галичанка-ТНЕУ» (Тернопіль) – «Галичанка-Динамо-ТНЕУ», «Галичанка-ТНЕУ-Укрінбанк», «Галичанка-ТНЕУ-Віктарьов», «Тернопіль»), баскетбол- (1,223: «Політехнік» (Харків) – «Політех», «Політехнік-ХОВУФКС», «НТУ ХПІ Політехнік») і мотоболкомандонімікони (1,246: «Юність» (Стовбина Долина) – «Колос»), а також найменування команд, що беруть участь у змаганнях з американського футболу (1,25: «Київські бандити» – «Київські джетс», «Київські бендітс»), гандболу (1,258:

«Панацея» (Харків) – «Панацея-СКІФ», «Панацея-СКІФ-МОШВСМ», «Панацея-СКІФ-ШВСМ»), регбі (1,264: «Оболонь-Університет» (Хмельницький) – «Хмельницький») і бадмінтону (1,29: «ШВСМ» (Харків) – «ШВСМ-Телесенс», «Харківська ОШВСМ», «ШВСМ-1»). Найбільш часто трансформуються власні назви бейсбольних (1,312: «Бомбери» (Дніпро) – «Бомберс», «Дніпропетровські бомбери») і ватерпольних (1,308: «ВК» (Маріуполь) – «Маріуполь») команд.

Як бачимо, серед власних назв спортивних колективів домінують номінації футбольних чоловічих команд. Такі пропріальні одиниці є відносно стабільними, окремі найменування активно побутують у мовленні, проте більшість командонімів є маловідомою.

Список використаної літератури

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
2. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина II. Функціонування власних назв : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 474 с.

Григорук Н. В. Особенности функционирования названий спортивных команд в ономастическом пространстве Украины.

Аннотация

В статье описаны функциональные особенности названий спортивных команд (командонимов), в частности количество номинаций коллективов, берущих участие в состязаниях по разным видам спорта, протяженность их существования, стабильность формы, гендерные различия и известность спортивных названий среди местного населения.

Ключевые слова: название команды, командоним, функционирование, анкетирование, распространённость.

Grygoruk N. V. The peculiarities of the names of sports teams in onomastic space of Ukraine.

Summary

In this article functional features of sport teams' proper names (komandonyms) are described, such as a number of team nominations, which take part in different kinds of sport competitions, existence duration of such appropriate units and their form stability, gender features and sport names fame among local inhabitants. It was found, that among sport teams' proper names the nominations of male football teams dominate. Such appropriate units are relatively stable, separate names actively exists in the language, however the majority of komandonyms are little known.

Key words: proper name of the team, komandonym, functioning, questioning, spreading.

УДК 811.161.1:81367

Грицева А. П.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української філології
Хмельницького національного університету
E-mail: gryzeva_a.p.@ukr.net

ПРЕДИКАТИВНА ОСНОВА ДВОСКЛАДНОГО РЕЧЕННЯ ЯК ЯДРО СЕМАНТИЧНОЇ СТРУКТУРИ

У статті розглядається питання структурно-семантичної класифікації предикативної основи простого двоскладного речення у російській граматиці. Предикативна основа простого двоскладного речення становить собою не лише граматичну єдність дієслівних категорій, а й семантичний центр, що продукує низку оцінних значень, для вираження яких відбираються відповідні слова (іменники, прикметники, категорія стану) і словосполучення.

Ключові слова: предикативна основа, двоскладні речення, номінативно-підметові речення, інфінітивно-підметові речення, оцінно-характеристичні значення присудка, конструкції «інфінітив – іменник», «інфінітив – прикметник», «інфінітив – категорія стану», «інфінітив – словосполучення».

Предикативність кожного речення виявляється в наявності формально вираженої оцінки висловлювання з погляду реальності / ірреальності, відношення його до моменту мовлення і до особи. Вираження предикативності за допомогою морфологічних і синтаксичних засобів: дієслівні форми, співвідношення членів речення, інтонація, порядок слів – складають суть граматичної форми речення.

У російській граматичній традиції розглядаються дві класифікації – функціональна і структурно-семантична. Предикативна основа двоскладного речення є не лише опорою граматичних категорій модальності, часу, особи, але й ядром семантичної структури [1, с. 115]. Структурно-